

Ο Ρόλος της εκπαίδευσης στη σχέση Δημοκρατίας και Παγκοσμιοποίησης

Ε. Διερωνίτου, Κ. Ιωαννίδου

Εισαγωγή

Σε μια εποχή έντονων αλλαγών, στην καλουμένη από τον Μπεκ (1996) εποχή της «δεύτερης νεωτερικότητας», τα έθνη-κράτη που επιθυμούν να εναρμονισθούν με τις αξιώσεις της παγκοσμιοποίησης, τίθενται σε μια υπερεθνική τροχιά μεταρρυθμίσεων σε όλους τους τομείς δράσεις τους, ένας εκ των οποίων αφορά στην εκπαιδευτική τους πολιτική. Μέσα στα πλαίσια του μετανεωτερικού εκσυγχρονισμού και της προτασόμενης μοντερνοποίησης, οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις παρωθούν στην υιοθέτηση διαφανών διαδικασιών, ενθαρρύνοντας την ενεργητική εμπλοκή των μελών της σχολικής κοινότητας στη λήψη αποφάσεων, έχοντας άριστα καλυμμένο το συγκεντρωτικό πνεύμα της παγκοσμιοποίησης και παράλληλα τροποποιώντας τους στόχους και τα μεγαλεπήβολα οράματα των ηγετών της εκπαίδευσης (Μπουζάκης, 2005).

Στην παρούσα μελέτη, με φόντο τρεις από τις μορφές της παγκοσμιοποίησης και συγκεκριμένα την πολιτική, την τεχνολογική και την οικονομική, προσβλέπουμε καταρχήν στον εντοπισμό των επιδράσεων της παγκοσμιοποίησης σε κάθε μορφή ξεχωριστά. Ειδικότερα, επισημαίνεται ότι αφενός η πολιτική παγκοσμιοποίηση αποβλέπει στην δημιουργία συμμαχιών μεταξύ διαφορετικών χώρων, επιβάλλοντας την τήρηση διεθνών συμβάσεων και τη θεσμοθέτηση ενός ενιαίου Συντάγματος και αφετέρου η τεχνολογική παγκοσμιοποίηση, μέσω της ταχύτατης ανάπτυξης της ψηφιακής τεχνολογίας, παρέχει στους πολίτες την δυνατότητα πρόσβασης στην «κοινωνία των πληροφοριών», καταρρίπτοντας τους χρονικούς περιορισμούς, με αντίτιμο την αύξηση των εσόδων μιας μικρής μερίδας πολιτών.

Επιπλέον, τονίζεται ότι η οικονομική παγκοσμιοποίηση οδηγεί στην δημιουργία, οικονομικής φύσεως, σωμάτων-οργανισμών με έντονα ελεγκτικό και παρεμβατικό χαρακτήρα, αποβλέποντας στην οικονομική επιτήρηση των κρατών-μελών, προκειμένου να επιβληθούν διεθνείς οικονομικοί κανονισμοί, ενισχύοντας παράλληλα την μεταξύ τους αλληλεξάρτηση. Ακολουθώντας, με γνώμονα τα προαναφερθέντα, επιχειρείται μία κριτική προσέγγιση στο ρόλο που διαδραματίζει η εκπαίδευση στη

διαμόρφωση της σχέσης δημοκρατίας και παγκοσμιοποίησης, ώστε να τεθούν ουσιαστικοί προβληματισμοί, εστιάζοντας στην ευαισθητοποίηση της εκπαιδευτικής κοινότητας, η οποία οραματίζεται την εγκαθίδρυση μιας εκπαιδευτικής πολιτικής, η οποία διατηρεί τις εθνικές της ιδιαιτερότητες και παράλληλα αντιμετωπίζει κριτικοαναστοχαστικά τις προτασόμενες υπερεθνικές εκπαιδευτικές απαιτήσεις.

Κομβικά σημεία στην ιστορία της παγκοσμιοποίησης

Η παγκοσμιοποίηση των παρελθόντων ετών δεν ήταν ταυτόσημη με τη σημερινή της μορφή, όμως αποδεικνύεται ότι δεν πρόκειται για ένα καινοφανές φαινόμενο. Μέσω των βιβλιογραφικών πηγών, ανακαλύπτουμε ότι, με τον ευρύ ορισμό της, εμφανίζεται στην ελληνιστική περίοδο (Γαρυπίδης, 2010). Η πόλη-κράτος, έχοντας τη μορφή μιας μικρής πολιτειακής συσσωμάτωσης, μετατράπηκε σε κράτος οικουμενικών διαστάσεων, όπως για παράδειγμα συνέβηκε με τον Μέγα Αλέξανδρο και τη Ρώμη. Αργότερα, στην εποχή των μεγάλων ανακαλύψεων και της αποικιοκρατίας, κάνει την εμφάνισή της, μέσω του υπερατλαντικού εμπορίου και της μεταφοράς πρώτων υλών, σε αποικιοκρατούμενες χώρες, με αποτέλεσμα την ίδρυση των πρώτων πολυεθνικών εταιριών. Τον 19ο αιώνα παρατηρείται έκρηξη στην παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων, η οποία οδήγησε σε αύξηση του καταναλωτισμού των πολιτών και συγχρόνως στην εξαιρετικά επιβλητική εμφάνιση των τεχνολογιών επικοινωνίας και μεταφορών, προκαλώντας κύματα μετανάστευσης σε χώρες που υπόσχονταν ευοιωνότερες συνθήκες διαβίωσης. Έπεται η εποχή της σύγχρονης παγκοσμιοποίησης, η οποία προσβλέπει στην σταθεροποίηση των διακρατικών σχέσεων και την αύξηση των συναλλαγών, με απόρροια στην ανάπτυξη και στην παγκόσμια ειρήνη. Οι πρώτες πολυεθνικές εταιρείες ξεπροβάλλουν σε Ευρώπη και Αμερική, προωθώντας το διεθνές εμπόριο, εξαίροντας τα οικονομικά οφέλη που πηγάζουν από την μείωση των φόρων και αποδίδοντας πλανητικά χαρακτηριστικά στο εμπορικό συγκείμενο. Παρατηρείται και αλλαγή στη δομή της οργάνωσης της εργασίας με ταυτόχρονη υποχώρηση του εργατικού κινήματος και σταδιακή μετατροπή των παλαιών σοσιαλδημοκρατικών κόμματος σε φιλελεύθερα, εξαιτίας της αλλαγής στην ταξική τους βάση. Εξέχον παράδειγμα αποτελεί το Εργατικό Κόμμα της Αγγλίας, το πιο συμπαγές εργατικό κόμμα, το οποίο μετονομάστηκε σε Νέο Εργατικό Κόμμα, αφού πλέον η βάση του δεν αποτελείται από μισθωτούς εργάτες (Καραμπελιάς, 2005). Επιπλέον, μέσα στο παγκόσμιο σκηνικό προωθείται η ιδέα, που μετασκευάστηκε σε ανάγκη, για αποταμίευση προκειμένου οι κατάθετες να αυξήσουν το εισόδημά τους,

αλλά και να υπάρξουν τραπεζικές επενδύσεις. Ο πολίτης μπαίνει στην τεχνητή δύνη της δημιουργίας προσωπικού χρηματικού αποθεματικού, ώστε να ευημερεί ο ίδιος, αλλά και να μπορεί η χώρα του να επενδύει χρησιμοποιώντας τα τραπεζικά κεφάλαια.

Στην παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, όπου η αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών είναι πλέον δεδομένη, η λήψη αποφάσεων και οι συνέπειές τους υπερβαίνουν τα όρια των επικρατειών, παρατηρείται αδυναμία των κρατών να ελέγξουν τα αναδυόμενα δίκτυα υπερεθνικής ρύθμισης, όπως είναι το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ ταυτόχρονα καταργείται η συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων. Επίσης, επισημαίνεται ότι πίσω από την σύγκρουση ανάμεσα στο έθνος-κράτος και στην Παγκόσμια Οικονομία διακρίνεται η ένταση ανάμεσα στον καπιταλισμό και την δημοκρατία (Habermas, 1992).

Μέσα από αυτήν την έμμεση παρέμβαση στο εθνικό «γίγνεσθαι» των κρατών είναι φυσικό να επηρεάζεται και η εκπαιδευτική τους πολιτική, δημιουργώντας αμφιβολίες για το βαθμό διασφάλισης της δημοκρατικότητας στην εφαρμογή των ανάλογων μεταρρυθμιστικών αποφάσεων, εφόσον προτάσσονται όχι μόνο παγκοσμιοποιημένοι, αλλά απομακρυσμένοι από τους πολίτες, θεσμοί, αλλά και επιβάλλεται μια ενεργή αλληλεξάρτηση και αλληλεπίδραση μεταξύ των κρατών, προκαλώντας ουσιαστικές αλλαγές στο πολιτικό και κατ' επέκταση στο εκπαιδευτικό τους σκηνικό.

Η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στο δημοκρατικό θεσμό

Στην «εποχή της πληροφορίας», όπως συνηθίζεται να αποκαλείται η εποχή μας, η δημοκρατία, το κατεξοχήν πολίτευμα στο οποίο οι πολίτες έχουν ουσιαστικά ενεργό ρόλο στην λήψη αποφάσεων, διαπιστώνεται ότι πολλές φορές υφίσταται μεθοδευμένες παρεμβάσεις, προτασόμενες από την παγκοσμιοποίηση. Ακολουθεί μια περιεκτική και αντικειμενική αιτιολόγηση αυτής της θέσης, με ταυτόχρονη προσπάθεια να αποφευχθεί η «δαιμονοποίηση» ή η πλήρης αποδοχή και συναίνεση με τα σύγχρονα δρώμενα των πολυεπίπεδων επιρροών της παγκοσμιοποίησης.

Το έθνος-κράτος, τηρώντας την αρχή της πλειοψηφίας, αρχικά συμπεριελάμβανε τον ομοιογενή λαό στις λαμβανόμενες, αλλά ταυτόχρονα ελεγχόμενες αποφάσεις, ώστε με την πάροδο των χρόνων να παρατηρηθεί μετατροπή του ομοιογενούς λαού σε ανομοιογενές μείγμα, χωρίς δικαιώματα συμμετοχής στις αποφάσεις, αλλά παραμένοντας οικουμενικά ενεργός (Γαρυπίδης, 2010). Σε αυτά τα ιστορικά γεγονότα ξεπροβάλλει η πολιτική διάσταση της παγκοσμιοποίησης, η οποία στιγματίζει την παρακμή

του έθνους-κράτους, συσχετιζόμενη με την κρίση που υφίσταται η καπιταλιστική οικονομία. Απόρροια αυτού, μέσω της μεγιστοποίησης της αγοράς, είναι η συμπύκνωση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και η συγκέντρωση της πολιτικής εξουσίας στα χέρια των πολιτικών-ελίτ, αναδεικνύοντας ένα μείζων οικουμενικό πρόβλημα, το οποίο σχετίζεται με τις οικονομικές πολιτικές του νεοφιλελευθερισμού και την νεοφασιστική έκρηξη, καταρρακώνοντας ιδέες και αξίες προς όφελος της αγοράς (Βελισσάρης, 2005).

Ακολουθως, για τις ανάγκες της μελέτης, παρατίθενται οι απόψεις ερευνητών σχετικά με την συσχέτιση ορισμένων μορφών της παγκοσμιοποίησης με τον δημοκρατικό θεσμό και συγκεκριμένα για: α) για την πολιτική παγκοσμιοποίηση, για την οποία υποστηρίζεται ότι αποτελεί τμήμα της κοινωνικής παγκοσμιοποίησης και αφορά στην θέσπιση και ενσωμάτωση διεθνών κανόνων και θεσμών, παράλληλα με την καθιέρωση παγκόσμια αποδεκτών συνταγματικών κανόνων (Nye, 2003). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που φιλοδοξεί να αναδεχθεί στην μεγαλύτερη οικονομική ένωση του πλανήτη μας, έχοντας στην σκιά της έναν ευρωπαϊκό λαό και επιβάλλοντας στα μέλη της διεθνείς συμβάσεις και ένα Ευρωπαϊκό Σύνταγμα. Απόρροια αυτού, είναι η ύπαρξη αντιμαχόμενων απόψεων, όπως του Habermas και του Dahrendorf (2001). Ο Habermas υποστηρίζει αφενός ότι το όφελος που προκύπτει από το άνοιγμα των συνόρων είναι τεράστιο, γιατί η αλληλεγγύη των πολιτών δεν περιορίζεται από τα εθνικά σύνορα και αφετέρου ότι πρέπει να αρθεί το δημοκρατικό έλλειμμα προκειμένου να δημιουργηθεί ένα ενιαίο Σύνταγμα στη δημοκρατική ένωση της Ευρώπης και ο Dahrendorf τονίζει ότι παρατηρείται εξάλειψη του ευρωπαϊκού λαού, διότι δεν υπάρχει ένας ευρωπαϊκός δήμος που λειτουργεί με γνώμονα την ευρωπαϊκή δημοκρατία. β) την τεχνολογική παγκοσμιοποίηση, η οποία στηρίζεται στην εγκαθίδρυση της «κοινωνίας της γνώσης», επηρεαζόμενη από την ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας, εφόσον παρέχεται στους πολίτες η δυνατότητα, με ταχυστάτους ρυθμούς, να λαμβάνουν, να επεξεργάζονται και να αποθηκεύουν πληροφορίες. Συνέπεια αυτού είναι η γνώση να μεταβάλλεται, να ανανεώνεται και να υπόκειται σε συχνές μεταρρυθμίσεις, προκειμένου να εναρμονισθεί με τις σύγχρονες αξιώσεις, χωρίς να παραβλέπονται και τα οικονομικά κίνητρα που ωθούν προς αυτή την κατεύθυνση. Πλείστα ερευνητικά προγράμματα διενεργούνται στις Η.Π.Α., στην Ευρώπη και στην Ελλάδα προκειμένου να αναδείξουν τον αμφίδρομο χαρακτήρα της τεχνολογικής επανάστασης, μέσω της οποίας δίνεται η αίσθηση στους χρήστες ότι άμεσα συμμετέχουν στα κοινά και ταυτόχρονα τους ενισχύει την ψευδαίσθηση ότι κατέχουν ενεργό πολιτικό ρόλο. Παράλληλα,

οφείλουμε να μην υποβαθμίζουμε το δυναμικό χαρακτηριστικό της «εικόνας», που πολλές φορές, μέσω των εναλλασσόμενων μηνυμάτων που προωθεί, μετατρέπει τον θεατή σε ένα ευάλωτο ον που υποσυνείδητα καταγράφει και υιοθετεί συμπεριφορές, στερώντας του την δυνατότητα να αντιμετωπίσει κριτικά τις εισερχόμενες πληροφορίες. Επιπλέον, συνέπεια της αλματώδους ανάπτυξης της τεχνολογίας είναι και η τροποποίηση της εκπαιδευτικής πολιτικής των χωρών, η οποία προκειμένου να συνάδει με τις πρωτόγνωρες απαιτήσεις της παγκοσμιοποιημένης τεχνολογίας, επικεντρώνεται στην προσαρμογή των αναλυτικών προγραμμάτων σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα. Συγκεκριμένα, τα κράτη εκμεταλλεζόμενα την τεχνολογική παγκοσμιοποίηση όχι μόνο συμμετέχουν στην εκπόνηση διεθνών ερευνητικών, εκπαιδευτικής φύσεως, προγραμμάτων αλλά και προωθούν την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, την δια βίου μάθηση και την ανταλλαγή φοιτητών μεταξύ των συνεργαζόμενων πανεπιστημίων, παρέχοντας ουσιαστικά μόνο οφέλη στους εκπαιδευόμενους. γ) την οικονομική παγκοσμιοποίηση, η οποία στο οικουμενικό συγκείμενο αποβλέπει στη δημιουργία διεθνών οικονομικών σχέσεων αλληλεξάρτησης, προκειμένου να ισχυροποιηθούν οι δυνάμεις της αγοράς. Συνέπεια αυτού είναι αφενός η παγκοσμιοποίηση της παραγωγής, με τις πολυεθνικές εταιρίες να ελέγχουν ένα τεράστιο τμήμα της παραγωγής και αφετέρου η απελευθέρωση τόσο της αγοράς των κεφαλαίων (Soros, 1999), όσο και των υπηρεσιών, με την δημιουργία ολιγοπωλίων ή μονοπωλίων. Ταυτόχρονα διαπιστώνεται και παγκοσμιοποίηση στην αγορά εργασίας, σε μια προσπάθεια ελεύθερης διακίνησης εργατικού δυναμικού, αλλά και των αγαθών, ώστε το διεθνές εμπόριο να διεξάγεται με βάση τους κανόνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Στα πλαίσια του παγκόσμιου ελέγχου έχουν θεσμοθετηθεί συγκεκριμένα σώματα, τα οποία έχουν ελεγκτικό και παρεμβατικό χαρακτήρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (OECD), ο οποίος ελέγχει και συντονίζει διακρατικά την εκπαίδευση. Ορισμένοι άλλοι υπερεθνικοί οργανισμοί, όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (WTO), η Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank) και η UNESCO, προωθούν την ανάπτυξη και την καινοτομία σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ παράλληλα προκαλούν κοινωνική πολιτική, πολιτιστική και περιβαλλοντική υποβάθμιση (Λαμύ, 2006). Διευρύνοντας την κριτική ανάλυση του θέματος, ο ίδιος συγγραφέας αναφέρει ότι η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση μεταξύ των λαών της γης, και η προβολή των υπερεθνικών προβλημάτων, δεν έχει αντίκτυπο μόνο οικονομικού περιεχομένου, αλλά προκαλεί και βαθύ πλήγμα στην κοινωνική ζωή των πολιτών του πλανήτη μας.

Άμεση και ηλεκτρονική δημοκρατία: από την «εκδημοκρατικοποίηση» στην «αποδημοκρατικοποίηση»

Χαρακτηριστικές είναι οι επισημάνσεις του Βουδούρη (2003) που αφορούν την «άμεση δημοκρατία», ως μια μορφή της τεχνολογικής παγκοσμιοποίησης. Συγκεκριμένα ο συγγραφέας, ισχυρίζεται ότι η αλματώδης πρόοδος στις ψηφιακές επικοινωνιακές τεχνολογίες προκάλεσε την επαναδραστηριοποίηση των δημοκρατικών θεσμών στην πολιτική πρακτική και εισάγει τον όρο «ηλεκτρονική δημοκρατία». Ο όρος «ηλεκτρονική δημοκρατία» αφορά στην ταχύτατη, αλλά απλή πρόσβαση στις πληροφορίες μέσω των νέων τεχνολογιών και στην δυνατότητα ηλεκτρονικής ψήφου σε δημοψηφίσματα, ψηφοφορίες κ.ά., επιτείνοντας το πολιτικό έλλειμμα και δημιουργώντας ένα νέο όρο: της «άμεσης δημοκρατίας», δηλαδή της συμμετοχής άμεσα, σχεδόν ακαριαία, των πολιτών στα πολιτικά δρώμενα (Τσιαντής, 2003). Παράλληλα, η σημαντική βελτίωση του εισοδήματος των πολιτών, που παρατηρήθηκε στο δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα, καθώς και η είσοδος στο κοινοβουλευτικό προσκήνιο, μέσω του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, τελικά οδήγησε το λαό, όχι στην εξουσία, αλλά στην πολιτική αδράνεια (Σεραφετινίδου, 2002).

Προ εικοσαετίας, προβλέφθηκε η μείζονα πρόοδος στην ψηφιακή τεχνολογία (Toffler, A. & Toffler, H., 1995), ώστε στην σύγχρονη εποχή να χρησιμοποιούμε το διαδίκτυο συλλέγοντας πληροφορίες με απίστευτα γρήγορο ρυθμό (π.χ. παρακολουθούμε διαδικτυακά από την Ελλάδα τις συναλλαγές που πραγματοποιούνται στο χρηματιστήριο του Τόκιο, καταρρίπτοντας τα όρια του χωροχρόνου!). Έχουμε την ευχέρεια να λαμβάνουμε πληροφορίες, που προέρχονται από οποιοδήποτε μέρος του πλανήτη μας, εκμεταλλευόμενοι τις δυνατότητες του κυβερνοχώρου και της ψηφιακής τηλεόρασης (Τσιαντής, 2003). Παρόλα αυτά, υπάρχουν και πολίτες του πλανήτη μας που αδυνατούν να έχουν πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες και συνεπώς δεν μπορούν να συμμετέχουν ενεργά στην διαδικασία του εκσυγχρονισμού, αυξάνοντας την ψαλίδα στην ταξική διαφορά μεταξύ των πλούσιων και των φτωχών. Λογικά, με την αλματώδη ανάπτυξη των τεχνολογιών, θα πίστευε κάποιος ότι σε μερικά χρόνια θα εκλείψουν οι αναλφάβητοι του κυβερνοχώρου (Τσιαντής, 2003), όμως δεν θα μπορούσαμε να είμαστε τόσο αισιόδοξοι, γιατί δεν πρέπει να λησμονούμε ότι πίσω από την ανάπτυξη του κυβερνοχώρου κρύβονται οικονομικά οφέλη και όχι η ανάπτυξη του πολιτικού πολιτισμού. Μια άλλη σημαντική παράμετρος, που πρέπει να συνεκτιμάται, είναι ο έλεγχος του κυβερνοχώρου από λίγες πολυεθνικές επιχειρήσεις, που αποβλέπουν τόσο

σε οικονομικά οφέλη, όσο και στη διαμόρφωση της ευρύτερης κοινωνικοπολιτικής λειτουργίας των χρηστών. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του διττού προσώπου της παγκοσμιοποίησης αποτελεί η ηλεκτρονική υπογραφή, η οποία διευκολύνει το χρήστη να διεκπεραιώνει συναλλαγές, οικονομικές και πολιτικές, με το κράτος, αλλά μπορεί εύκολα να υποκλαπεί και να χρησιμοποιηθεί από τους «ιθύνοντες» στην διάπραξη ποικίλων αδικημάτων. Όμως, ενθαρρυντική είναι η επικέντρωση της εκπαιδευτικής κοινότητας στην αδιάλειπτη ενημέρωση, όχι μόνο του μαθητικού δυναμικού, αλλά και των οικογενειών τους, που αφορά στην ορθή διαχείριση του διαδικτύου και στους ελλοχεύοντες κινδύνους που απορρέουν από την χρήση του (Τσιαντής, 2003).

Συμπερασματικά, στον αντίποδα των προαναφερθέντων, βρίσκεται η συγκρότηση μιας παγκόσμιας κοινότητας, στην οποία τα έθνη θα διατηρούν την πολιτιστική τους διαφορετικότητα και θα συνεργάζονται με κοινή στοχοθεσία, απαρτιζόμενα από ενημερωμένους και ενεργούς πολίτες.

Εκπαίδευση και Παγκοσμιοποίηση

Η έννοια της εκπαίδευσης δεν αφορά μόνο στη μαθησιακή διαδικασία και στη μορφωτική επίδραση που συντελείται στο χώρο του σχολείου, αλλά και στις επιρροές που ασκούν διάφοροι ιδεολογικοί μηχανισμοί της κοινωνίας. Ξεκινώντας την μελέτη τέθηκε ένα καίριο ερώτημα: Μέσα σε ποιο πλαίσιο διαμορφώνεται η σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα; Η απάντηση βρίσκεται στην δύναμη της παγκοσμιοποίησης και συγκεκριμένα στην εξουσία της παγκόσμιας αγοράς, μέσα στην οποία ελεύθερα διακινούνται αγαθά, κεφάλαια και υπηρεσίες έχοντας ως απώτερο αποτέλεσμα την μετατροπή της οικουμένης σε μια ενιαία πολιτική και πολιτιστική επικράτεια (Μπαμπινιώτης, 1998). Εννοιολογώντας την παγκοσμιοποίηση, επισημαίνεται ότι επικεντρώνεται στην παγκόσμια εντατικοποίηση των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων, κατά την οποία τα τοπικά γεγονότα επηρεάζονται από εκείνα που συμβαίνουν σε μακρινή απόσταση και αντίστροφα (Giddens, 1990) και προκειμένου να επιτευχθεί ενοποίηση του οικονομικού πεδίου, πρέπει να καταργηθούν όλοι οι περιορισμοί, οι οποίοι, επί το πλείστον, συνδέονται με την ύπαρξη ένθους-κράτους και με το ρόλο του πολίτη (Bourdieu, 2001). Σε αυτή τη προσπάθεια ένταξης της οικουμένης σε μια οικονομικά εξαρτωμένη κοινωνία, μείζονα ρόλο διαδραματίζει και η διαμόρφωση μιας εκπαιδευτικής πολιτικής, παγκόσμιας εμβέλειας, η οποία θα ανταποκρίνεται στις υπερεθνικές υπαγορεύσεις. Ο σύγχρονος κόσμος καταγιγίεται από αξίες και κανόνες που υπόκεινται στην διαδικασία της παγκοσμιοποίησης και οργανώνονται γύρω από τη γνώση

που διαχέεται σε οικουμενικό επίπεδο και λαμβάνει υπόσταση όταν εξαργυρώνεται με οικονομικό αντίκρισμα. Πιθανή συνέπεια των προαναφερθέντων αποτελεί ο ελλοχεύων κίνδυνος όχι μόνο της απώλειας της δύναμης του κράτους στην ερμηνεία και στη μετάδοση της γλώσσας του, της κουλτούρας του και των αστικών του κανόνων, αλλά και να τεθεί σε μια αστείρευτη προσπάθεια συνεχούς τροποποίησης της συμπεριφοράς του, προκειμένου να κατασκευάσει μια παγκόσμια ιδεολογία, η οποία συστηματικά υπονομεύει την σημασία και τη νομιμότητά του (Περαχωρίτη, 2002). Επιπλέον, υποστηρίζεται ότι η αδυναμία και υποχώρηση του κράτους στον έλεγχο του εκπαιδευτικού συστήματος προωθεί την αποκέντρωση και την ιδιωτικοποίηση της εκπαίδευσης, έχοντας ως συμμάχους και τους γονείς που επιθυμούν τα παιδιά τους να αποκτήσουν παγκοσμίως αποδεκτές δεξιότητες (Carnoy & Kastells, 2001).

Συγχρόνως στο παγκόσμιο εκπαιδευτικό γίγνεσθαι, παρατηρείται η ολοένα και η αυξανόμενη χρήση, οικονομικής χροιάς όρων, όπως ανταγωνιστικότητα, απασχολησιμότητα και κινητικότητα, δηλώνοντάς μας ότι η παιδεία επαφίεται στους νόμους της παγκοσμιοποιημένης αγοράς, όπως αυτό ξεπροβάλλει από την διακήρυξη της Μπολόνια και της Συνόδου της Πράγας (Κάτσικας, Καραγιάννης & Καραμπάτσα, 2001). Επίσης προωθείται ένας τύπος σχολείου που επικροτεί την ανταγωνιστικότητα, κατακερματίζει την συντροφικότητα και καλλιεργεί την αποξένωση των μαθητών (Χρυσυφίδης, 2000) και αυτός ο τύπος του σχολείου όχι μόνο υπηρετεί την ποσότητα και όχι την ποιότητα, αλλά και επικεντρώνεται στην μέγιστη μόρφωση που θα συνδυαστεί και με μέγιστες οικονομικές απολαβές. Όμως σε χώρες όπως η Αγγλία, η Γαλλία, ο Καναδάς αλλά και η Ελλάδα επιχειρούνται καινοτόμες δράσεις στον τομέα της εκπαιδευτικής πολιτικής, προκειμένου να προαχθεί η βιωματική μάθηση και εκπαιδευτικός – μαθητής να επικεντρωθούν στην ομαδοσυνεργατική μάθηση, δίνοντας την δυνατότητα στους μαθητές να παρέμβουν στη μαθησιακή διεργασία (Χρυσυφίδης, 1994), εστιάζοντας στην δημιουργία μιας σχολικής κοινότητας, η οποία θα έχει τα χαρακτηριστικά της δημοκρατικής κοινωνίας, αποτελούμενη από ενεργούς πολίτες που έχουν ουσιαστικό λόγο στην λήψη αποφάσεων που αφορούν σε εκπαιδευτικά ζητήματα.

Τόσο η εκπαίδευση όσο και η σχολική μονάδα, ως ανοιχτό σύστημα, αλληλεπιδρούν και αλληλοεπηρεάζονται με το εξωτερικό περιβάλλον, με συνέπεια αυτής της δυναμικά εξελισσόμενης σχέσης και την τροποποίηση της συμπεριφοράς των εμπλεκόμενων μελών. Η σχολική μονάδα, τόσο σε οργανωτικό και λειτουργικό επίπεδο επηρεάζεται από τρία στοιχεία του παγκόσμιου συγκείμενου και συγκεκριμένα από την μετεξέλιξη της βιομηχανικής κοινωνίας σε κοινωνία γνώσης, από το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και από την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση

(Θεοφιλίδης, 2012). Στο χώρο των επιστήμων αγωγής εισήχθηκε ο όρος «κοινωνία της γνώσης», επισημαίνοντας ότι η κοινωνική ανάπτυξη και πρόοδος στηρίζονται στη γνώση (Bell, 1976), και ταυτόχρονα τονίζοντας ότι η παραδοσιακή εργασία δίνει τη θέση της στην πνευματική καλλιέργεια των ανθρώπων, έχοντας ως απόρροια την ανέλιξη και την ευημερία των λαών. Συναινώντας και ολοκληρώνοντας την προσέγγιση του θέματος υποστηρίζεται ότι αν και τα εθνικά κράτη έχουν χάσει την δυνατότητα να ασκούν ανεξάρτητη εκπαιδευτική πολιτική, όμως δεν παρέμειναν σε αδράνεια, αλλά στράφηκαν στην κριτική ερμηνεία και εφαρμογή των κατευθύνσεων που λαμβάνουν από τα αρμόδια «διεθνή κέντρα» (Ζμας, 2007).

Από τα προαναφερθέντα, αποφαινόμεστε ότι η εκπαίδευση, εκμεταλλευόμενη τις προκλήσεις και προσκλήσεις της παγκοσμιοποίησης, οφείλει να βρίσκεται σε συνεχή εγρήγορση, εστιάζοντας στην εύρεση καινοτόμων ιδεών και εφαρμογών, ώστε να κυριαρχεί ο μετασχηματιστικός, ανταγωνιστικός και παιδαγωγικός της χαρακτήρας, με απώτερο στόχο την κριτική διαχείριση των προτασόμενων, παγκόσμιας εμβέλειας, αλλαγών.

Επίλογος

Από τη μελέτη της βιβλιογραφίας που αφορά στην παγκοσμιοποίηση και στην αλληλεπίδρασή της με την εκπαιδευτική πολιτική των ενταχθέντων χωρών στους παγκόσμιους κανόνες, προκαλείται δέος, ίσως και ανασφάλεια, στον αναγνώστη μπροστά στο μεγαλειώδες σχέδιο της δημιουργίας μιας στοχευμένα εκπαιδευμένης, χωρίς εθνικά σύνορα, κοινωνίας. Αφενός, τα κράτη που θα επιλέξουν να λειτουργούν με εθνική εσωστρέφεια, κινδυνεύουν να αποκλειστούν από τις τρέχουσες εξελίξεις, εφόσον το εκπαιδευτικό τους σύστημα, που επηρεάζεται από την κλειστή εθνική οικονομία, θα ανεπαρκεί στην αντιμετώπιση των προκλήσεων του σύγχρονου κόσμου και αφετέρου, εκείνα που αποδεχτούν άκριτα τους παγκόσμιους κανόνες, πιθανόν να υπαχθούν σε μια νεοφιλελεύθερη οικουμενικότητα, με κύρια γνωρίσματα τον ασύδοτο καπιταλισμό και την συνεχή αποπολιτικοποίηση (Μπουζάκης, 2005). Βέβαια, ανάμεσα σε αυτές τις δυο ακραίες επιλεγόμενες θέσεις των κρατών υπάρχει και η μέση οδός, στην οποία ένα κράτος εντάσσεται στο παγκοσμιοποιημένο σύστημα, αλλά θέτει τους όρους του, ώστε η εθνική του ανεξαρτησία να μην είναι διαπραγματεύσιμη. Αυτό επιτυγχάνεται με την διαμόρφωση μιας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής, η οποία θα λειτουργεί στοχεύοντας στην προάσπιση των θεσμών και των αξιών του, προσδίδοντας στην παιδαγωγική και μορφωτική αξία του εκπαιδευτικού συστήματος διακριτά

χαρακτηριστικά, ώστε να αποκλεισθεί η εμπορευματοποίησή τους και συγχρόνως εστιάζοντας στην καλλιέργεια ήθους και ιδανικών, αλληλεγγύης και προβληματισμού από τα πρώτα έτη της ζωής του ανθρώπου, αντιμετωπίζοντας τον μαθητή ως μελλοντικά ενεργό πολίτη.

Εν κατακλείδι, ως μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας οφείλουμε να προωθήσουμε τόσο την ενσωμάτωση της τεχνολογίας στην πολιτική της παιδείας, εξαιρώντας ταυτόχρονα τον ανθρωπιστικό χαρακτήρα της τεχνολογίας, αλλά και δρώντας κριτικά στις εισερχόμενες ψηφιακές πληροφορίες, όσο και την ενίσχυση της γόνιμης αντίστασης και της διαπραγματεύσης της ακαδημαϊκής κοινότητας, όσον αφορά στις προτασόμενες τάσεις της παγκοσμιοποιημένης εκπαιδευτικής πολιτικής.

Ολοκληρώνοντας την μελέτη μας πάνω στο πολυδιάστατο αυτό θέμα και επικεντρώνοντας στον καθοριστικό ρόλο της εκπαιδευτικής κοινότητας αφενός στην δυναμική παρουσία της παγκοσμιοποίησης και αφετέρου στην περιφρούρηση των δημοκρατικών θεσμών, παραθέτουμε την ακόλουθη εύστοχη θέση του Ματθαίου (2007):

«Η ακαδημαϊκή κοινότητα δεν δικαιούται όμως, ίσως ακριβώς γιατί το έργο της θεωρείται έγκυρο, να εκλαμβάνει το ρόλο ως μεταπράτη πολιτικών και διαμεσολαβητή που επιχειρεί να συναιρέσει τα ασύμβατα, προβάλλοντας με το κύρος του ορθού λόγου και νομιμοποιώντας αμφιλεγόμενους πολιτικούς σχεδιασμούς και προκατασκευασμένες τάσεις» (σελ.308).

Βιβλιογραφία

- Βελισσάρης, Θ. (2005). Παγκοσμιοποίηση υπό το πρίσμα της Περιεκτικής Δημοκρατίας. *Περιεκτική Δημοκρατία*, 9
- Βουδούρης, Κ. (2003). *Πόλις, Κοσμόπολις και Παγκοσμιοποίηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Ιωνία.
- Bourdieu, P. (2001). *Για ένα ευρωπαϊκό κοινωνικό κίνημα. Αντεπίθεση πυρών II*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Γαρυπίδης, Ν. (2010). *Παγκοσμιοποίηση και δημοκρατία*. Ανακτήθηκε από <http://akrivoroulouchristina.wordpress.com>
- Carnoy, M. – Kastells M. (2001). Η Παγκοσμιοποίηση, η κοινωνία της γνώσης και το κράτος : Ο Πουλαντζάς στα τέλη της χιλιετίας. Στο: Α. Ρήγας – Κ. Τσουκαλάς (Επιμ.), *Η Πολιτική Σήμερα. Ο Νίκος Πουλαντζάς και η επικαιρότητα του έργου του* (σσ. 392-416). Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο, Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης.
- Dahrendorf, R. (2001, 13 Ιανουαρίου). *Dopo la democrazia* (Laterza). Στο: Θ. Γιαλκέτσης (2002), *Ευρώπη χωρίς δημοκρατία. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία «&7»*, Αρ. φύλλου 1250.
- Ζμας, Αρ. (2007). *Παγκοσμιοποίηση και Εκπαιδευτική Πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.

- Θεοφιλίδης, Χρ. (2012). *Σχολική Ηγεσία και Διοίκηση. Από τη Γραφειοκρατία στη Μετασχηματιστική Ηγεσία*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Καραμπελιάς, Γ. (2005). *Άνοδος και κρίση της Παγκοσμιοποίησης*. Περιοδικό Άρδην, 54.
- Κάτσικας, Χ., Καραγιάννης Α., Καραμπάτσα Β. (2001). *Βήμα – βήμα από την Μπλόνια στην Πράγα*, Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης, 58.
- Λαμύ, Π. (2006). *Η Παγκόσμια δημοκρατία*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.
- Ματθαίου, Δ. (2007). Τάσεις στη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού χώρου εκπαίδευσης. Η μεταλλαγή ενός εργαλείου ανάλυσης σε μέσο χειραγώγησης της εκπαιδευτικής πολιτικής. Στο: *Μεταπολίτευση και εκπαιδευτική πολιτική* (σσ.301-310). Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). *Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα, σ. 1308.
- Μπεκ, Ου. (1996). *Η επινόηση του πολιτικού*. Αθήνα: Νέα Σύνορα-Λιβάνης.
- Μπουζάκης, Σ. (2005). *Συγκριτική Παιδαγωγική*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Nye, J. (2003). *Το Παράδοξο της Αμερικανικής Δύναμης*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.
- Περαχωρίτη, Μ. (2002). *Η Παιδεία στην αυγή του 21^{ου} αιώνα*. Στο: 2^ο Διεθνές Συνέδριο του Π.Τ.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Πατρών, Πάτρα.
- Σεραφετινίδου, Μ. (2002). *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Soros, G. (1999). *Η κρίση του παγκόσμιου καπιταλισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη.
- Τσιαντής, Γ. (2003). Το αίτημα της άμεσης δημοκρατίας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης: Προς μια ηλεκτρονική ή εικονική δημοκρατία; Στο: Κ. Βουδούρη (Επιμ.), *Πόλις, Κοσμόπολις και Παγκοσμιοποίηση* (σσ.301-318). Εκδόσεις Ιωνία.
- Χρυσοφίδης, Κ. (1994). *Βιοματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Χρυσοφίδης, Κ. (2000). Ανθρωπισμός: Μια απόπειρα προσέγγισης του όρου και οι συνέπειες της στη γνωστική διαδικασία και τη σχολική ζωή. Στο: σεμινάριο 25: *Ανθρωπισμός και Εκπαίδευση το 2000*, Π.Ε.Φ. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Bell, D. (1976). *The coming of the post-industrial society*. New York: Basic Books.
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Habermas J. (1992). *Citizenship and National Identity: Some Reflections on the Future of Europe*, Praxis International, 12(1), 1-19.
- Toffler, A. & Toffler, H. (1995). *Creating a new civilization -The politics the third wave*. Atlanta:Turner Publishing Company.

Abstract

The present paper sheds light on the global forces prominent in the education policy agendas and discourses. With particular reference to the technological, economic as well as political aspects of globalisation, this paper argues that education's contribution to democracy is critical. This aim has been achieved via a historical analysis of

the processes of globalisation followed by a critical discussion of the relationship of education and globalisation. The argument put forward is that education professionals must acquire a proactive role as well as a critical global awareness in order to efficiently adjust education policy to the ongoing imperatives of globalisation, yet without the risk of national identity alienation.

Ειρήνη Διερωνίτου

Λέκτορας Πανεπιστημίου Λευκωσίας

Τηλ:003579-6448663

E-mail: dieronitou.i@unic.ac.cy

Κωνσταντίνα Ιωαννίδου

Εκπαιδευτικός Ενηλίκων/

Συνεργάτης του Πανεπιστημίου Αθηνών

Λευκάδος 13, Άγιος Δημήτριος, 17342

Τηλ.: 212-1007494

E-mail: ntia.ioannidou@yahoo.com